

„Kontaktövezet”
1999 nyár – 2000 tél
(Jelentés)

(Kivonat)

A jelentés a hasonló nevű délkelet-erdélyi etno-kultúr-geográfiai kutatóprogram 1999. nyári – 2000. téli munkáját összegezi. Kiemeli a módszertani kérdéseket, amelyekkel a kutatás szembesült, a legfontosabb eredményeket, és megállapítja a további kutatómunka elsőbbségeit. A kutatás részvevői BÁLINTH Gyula, BOÉR Hunor, B. KOVÁCS András, HOCHBAUER Gyula, KARDA Zoltán, MAGYAROSI Sándor, SÁNTA István Zsolt voltak.

1. Továbblépés területileg az 1999. tavaszi vizsgálatokhoz képest

A kutatócsoport a tavaszi, szűrőpróbaszerű vizsgálatokat (Dobolló, Krizba, Kaca) a következő vizsgálati pontokra mélyítette el, illetve terjesztette ki:

a. A Barcaságnak a Bodzai-hegyek lábához eső sávjában (csángó Hétfalu és az északról szomszédos volt Felsőfőhér-megyei települések: Bodola, Keresztvár) (szondázások)

b. A háromszéki és beékelődött volt Felsőfőhér-megyei peremsávból: Lisznyó (szondázás), Erősd, Bölönpatak

c. A barcasági északi csángó települések közül: Krizba (elmélyítés), Barcaújfalu, Apáca (szondázások)

d. Királyföldi és beékelődő volt Felsőfőhér-megyei települések közül: Halmágy, Moha.

2. 1999. nyári terepmunka

21. A nyári szondázások legfontosabb eredményei a következők voltak:

a. A térségben a népességmobilitás a sejtettnél nagyobb (KARDA).

b. Előbbi alapján azt vártuk, hogy a népességmobilitásnak területileg is elhatárolható, eltérő típusait tudjuk azonosítani: az előző pontot eredményező interjúk egy migrációs „folyosó” és az ezt szegélyező kontaktsávok elkülönülésére utaltak – ez lehetővé tette volna a „kontaktövezet” egy lényegi definiálását (a fő kritérium a népességdinamikai és mobilitási jelenségek hiánya vagy jelenléte/mértéke). Az őszi–téli elmélyítések a feltételezést nem igazolták, de nem is cáfolták: továbbra sem kizárható egy (bár időszakos) „migrációs folyosó” a Dobolló/Keresztvár–Székföld (Hidvég, Árapatak)–Királyföld tengelyben. Az adatfelvevő kérdőívvel azonban nem sikerült feltárni a kérdés mennyiségi vonatkozásait (pl. születési helyek megoszlása) – ez részben a kérdőívek módosítását kéri, de azt is jelezheti, hogy a migráció kutatására nem ilyen módszerek az alkalmasak (hanem pl. antropológiai mélyinterjúk).

22. Esettanulmány-kivonat az övezet migrációs folyamatairól az 1999. nyári tanulmányok alapján (SÁNTA, a tanulmányt nem a „Kontaktövezet” program finanszírozta, részletes bemutatását l. a 2000. évi ACTA-ban):

A királyföldi szász kitelepülés jelentős szívóhatást gyakorolt a szomszédos térségek mobilis roma lakosságára. A korábbi többségi etnikumok távozásával az infrastrukturálisan fejlett rurális térség ideális életteret biztosít egy alacsonyabb kulturális és gazdasági szinten álló etnikum számára, bár az infrastrukturális alapok fokozott felélését eredményezi.

A célterületeken ez újabb, egy- vagy kétlépcsős folyamatot indít be/erősít fel: pl. Halmágy, Kóbor és Moha településekről a magyar lakosság elvándorol a Székelyföldre vagy a környező városokba. A rurális környezetből a környék városaiba betelepülő magyarsággal az addig jelentéktelen magyar népességarányú településeken olykor számottevő magyar közösség alakul ki (pl. Fogaras, Kőhalom). Az elvándorlási hullám második lépcsője már ezekből a városokból indul ki, az identitás megőrzése végett a székelyföldi, többségi magyar települések irányába.

3. Az 1999. őszi – 2000. téli terepmunka

31. Mivel a szondázások egyértelművé tették, hogy a hivatalos népszámlálás adatok részben megbízhatatlanok, illetve az etnikai hovatartozás bevallása/be nem vallása más esetekben is inkább csak önkéntes asszimilációs szándékot tükröz, ez pedig nem teszi lehetővé a tényleges etno-kulturális/társadalmi tagolódás vizsgálatát, a kutatásnak ebben a szakaszában megkíséreltünk néhány településen egy teljes vagy részleges népességre (a település által romának tartott lakosságra korlátozott) vonatkozó adatfelvételt.

Két kérdőívvel próbálkoztunk: az első a királyföldi szórványok családkutatásában alkalmazott kérdőív volt (SÁNTA, MAGYAROSI: név, ragadványnév, státusz a családon belül, születés helye/ideje, felekezet, házasságkötés ideje, iskolai végzettség, lakhely, foglalkozás, munkahely, nyelvismeret), a második statisztikai elemzés céljára jobbnak bizonyult (KARDA, kiegészül az elsőhöz képest a következőkkel: származási hely, nemzetiség – ezt végül nem kérdeztük –, infrastruktúra – víz, gáz, villanyáram, tévé, csatornázás, állatok, mezőgazdasági gépek, szobák száma és felületük, havi jövedelem – munkanélküliségi és gyereksegély, nyugdíj, állami fizetés stb.).

32. A teljes adatfelvétel három település roma közösségein sikerült (KARDA, 346 családlap: Bölönpaták, Erősd; MAGYAROSI, 59 családlap: Barcaújfalu). Bölönpatákról ugyanakkor elkészült (KARDA) a település etnikai szerkezetének (a kialakulást is tükröző) térképvázlata.

33. A királyföldi adatfelvétel két település teljes adatfelvételét célozta, hogy kontrollcsoportokat biztosíthassunk a migrációhoz és a demográfiai folyamatokhoz (SÁNTA, 294 családlap, Halmágyon KATÓ Andrea és OZSVÁTH Imola közreműködésével, illetve Mohán, etnikai térkép vázlatával): itt a helyi, magyarnak és romának tartott közösségek adatait is felvettük.

34. Antropológiai kutatás alternatívája: Krizbán a romának tartott népesség mintegy harmadának sikerült csupán felvenni az adatait (MAGYAROSI, 43 családlap). A községhez tartozó, önálló településsé nőtt, tiszta romának tartott Kutastelepen egyáltalán nem történt adatfel-

vétel, hasonlóképpen a tulajdonképpeni krizbai egyik, gettószerűen elkülönülő, román nyelvű cigány közösség házaiban sem sikerült. Kutastelepp problémája azért érdekes, mert rokon a Bölönhöz tartozó Bölönpaták esetével, ahol viszont sikeres volt és teljes az adatfelvétel. Krizbán a fentiek okán egy antropológiai közelítésű elmélyítéssel próbálkoztunk, alkalmazása ígéretesnek tűnik (MAGYAROSI, külön dolgozat a krizbai interetnikus kapcsolatokról, alakulásokról, l. a következő, 2000. évi ACTA-ban).

35. A további kutatást (területi kiterjesztését) előkészítendő, megkezdtük a párhuzamos szondázást (HOCHBAUER), a polgármesteri hivatalok és az egyházak 2000. január–februári nyilvántartásait/bebecsléseit egybevetve az 1992-es népszámlálási, illetve a hivatalos megyei statisztikai hivatali 1999. harmadik negyedévi adatokkal, a következő településeken: Négyfalu (Szecsele), Tatrang, Zajzon, Pürkerec, Bodola, Keresztvár, Apáca (részletezését lásd majd a térképes feldolgozáshoz kapcsolódó külön dolgozatban, a következő, 2000. évi ACTA-ban).

36. Párhuzamos etnikai/kulturális földrajzi problémaszondázást támogattunk ugyanakkor a szomszédos területekben (B. KOVÁCS, a különböző nemzetiségek felekezeti opcióinak dinamikája az utolsó másfélszáz évben, kiemelten egy lisznyói esettanulmány oral history-anyaggyűjtése).

37. Hasonlóképpen támogattuk a vonatkozó, párhuzamos levéltári kutatást (ALBERT). A Sepsiszentgyörgyi Állami Levéltárban végzett kutatás eredményeként elindítottuk a térség történeti, roma-tárgyú forrásközlését, ezt már a jelen (ACTA – 1999) kötetben: „Levéltári adatok a háromszéki cigányokról a 17–19. századból 1.” (40 dokumentum az 1651–1819 közötti időszakból).

4. Adatfeldolgozás

41. Statisztikai szempontból eddig a krizbai, a bölönpataki, a barcaújfalusi és az erődsi adatok feldolgozása történt meg (BÁLINTH). A krizbai, hiányos adatfelvétel sajnos valóban nem bizonyult reprezentatívként kiértékelhetőnek, bár bizonyos mutatók esetében megjelennek párhuzamos jelenségek a bölönpatakiakkal. Barcaújfaluval

ugyanaz a helyzet. Bölönpaták és Erősd romának tartott közösségeinek statisztikai elemzését, kiemelten a demográfiai vonatkozásokat (korporamisz stb.) I. önálló dolgozatban a következő, 2000. évi ACTA-ban.

42. Térképes adatbázishoz elkészült a kutatott térség falusoros, COREL-objektumos térképalapja (BOÉR). Alkalmazások: a most kutatott területrészeket behatároló térkép, az 1783-as aranyosó cigányok területi megoszlása a térségben, az 1893-as cigány-népszámlálás térképes tükrözése, az 1992-es hivatalos adatok, utóbbiak egybevetése az 1995–97-es NAGY Balázs-féle Kovászna megyei becsléssel, illetve 1999–2000-es valós adatainkkal/becsléseinkkel (külön dolgozat, I. a következő, 2000. évi ACTA-ban).

5. Módszertani következtetések és tervek

Összegzésképpen: az 1999–2000. téli kutatások nyomán egyértelmű, hogy a továbbiakban nagyobb teret kell szentelnünk az antropológiai elmélyítésnek. Ugyanakkor ez továbbra is feltételezi a hagyományos előmunkálatokat, tehát úgy az alternatív statisztikai adatfelvételt, kiegészítve a földrajzi és a proxemikai vonatkozások térképes tükrözésével, mint a vonatkozó levéltári kutatást. Előbbit a statisztikai kiértékelés problémái alapján módosított, egységesített kérdőívvel folytatjuk, a következő lépésben várhatóan mintegy négy településen.

Köszönetnyilvánítás:

A „Kontaktövezet” Délkeleti Intézet-program 1999. nyári – 2000. téli szakaszát a Magyar Oktatási Minisztérium finanszírozta. Ezúton is köszönjük.

„Zonă de contact”

1999, vara – 2000, iarna (Raport)
(Rezumat)

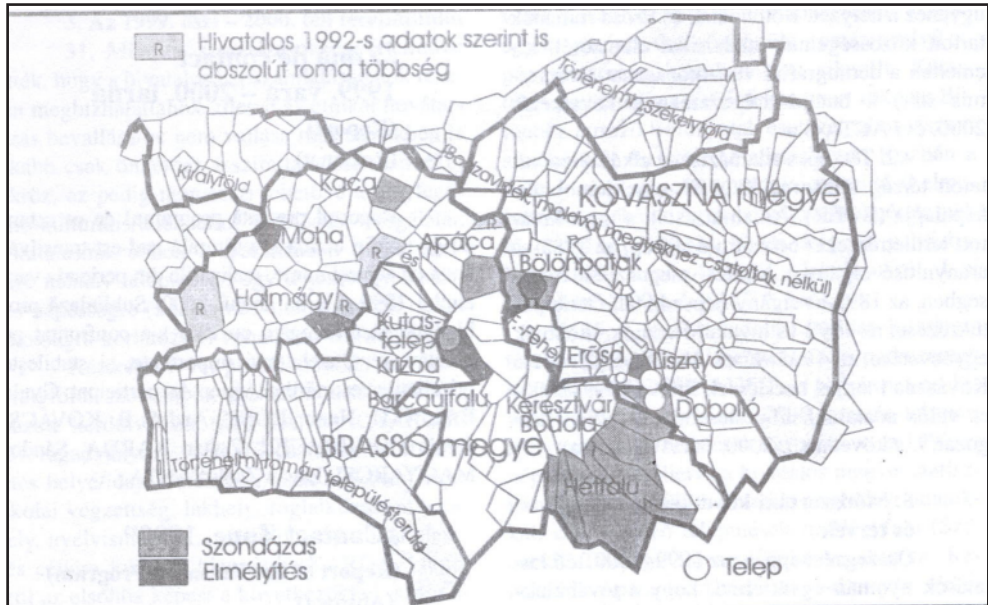
Raportul prezintă programul de cercetare de geografie etnică și culturală sud-est-transilvănean cu același nume, realizările din perioada vara anului 1999 – iarna anului 2000. Subliniază problemele metodologice cu care s-a confruntat pe parcurs, rezultatele mai importante, și stabilește prioritățile cercetării pe viitor. Au participat: Gyula BÁLINTH, Hunor BOÉR, András B. KOVÁCS, Gyula HOCHBAUER, Zoltán KARDA, Sándor MAGYAROSI, István Zsolt SÁNTA.

„Contact Zone, 1999”

(Report of the Research Program)
(Abstract)

The report presents the research-project aiming at the investigation of the geographical and ethnic aspects of south-eastern Transylvania. It presents the methodological problems, the more important results and establishes the priorities of the researches for the future. Participants of the program were: Gyula BÁLINTH, Hunor BOÉR, András B. KOVÁCS, Gyula HOCHBAUER, Zoltán KARDA, Sándor MAGYAROSI, István Zsolt SÁNTA.

1. ábra A kutatás területi lefedése

